

HỆ THỐNG CHỨC SẮC TRONG TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO VÀ VAI TRÒ CỦA NÓ TRONG ĐỜI SỐNG XÃ HỘI NGƯỜI CHĂM NINH THUẬN

ĐỒNG VĂN DINH^{*}

Các chức sắc trong tín ngưỡng, tôn giáo của người Chăm ở Ninh Thuận được gọi chung là Halow Janung (hay tầng lớp ao kaok). Hiện nay, họ có vai trò rất quan trọng trong đời sống tinh thần của người dân thông qua việc chủ trì và thực hiện cúng lễ. Trong phạm vi bài này, xin đề cập đến hệ thống chức sắc trong tín ngưỡng, tôn giáo của người Chăm ở Ninh Thuận như đạo: Balamôn, đạo Bani, đạo Islam và vai trò của nó trong đời sống xã hội Chăm ở khu vực này.

1. Hệ thống chức sắc trong tín ngưỡng, tôn giáo của người Chăm Ninh Thuận

1.1. Hệ thống chức sắc trong tín ngưỡng truyền thống

Các chức sắc trong tín ngưỡng truyền thống của người Chăm ở Ninh Thuận hiện nay gồm: Mư dwon (thầy võ), Ka dhar (thầy kò ke), Pa jơw (bà bóng), Ka ing (ông bóng - người múa đập lửa trong Rija Nugar), Gru Ka lơng (thầy phù chú, thầy đuổi tà ma), Muk Rija (người múa trong Rija praung)... Các chức sắc trong tín ngưỡng truyền thống thực hiện cúng lễ trong một số nghi lễ như: Rija Nugar (lễ hội múa tống ôn đầu năm), Rija harey (lễ múa ban ngày), Rija dayaup (lễ múa ban đêm), Rija praung (lễ múa lớn), Palau sah (lễ cầu đảo), lễ hội Katê, v.v... Hầu hết các chức sắc trong tín ngưỡng truyền thống tuổi đều cao, trung bình từ

60 tuổi trở lên, nhưng ít có người kế tục vì lớp trẻ hiện nay không ai muốn vào hàng ngũ chức sắc này do bị ràng buộc bởi mọi quy định phức tạp trong đời sống hàng ngày và không có lợi ích gì về mặt kinh tế. Mặt khác, muốn vào hàng ngũ chức sắc thì phải là cha truyền con nối hoặc có người trong dòng họ làm chức sắc. Vì vậy sự thiếu hụt đội ngũ các chức sắc trong tín ngưỡng truyền thống là điều khó tránh khỏi. Trong tương lai việc không có các chức sắc kế tục để thực hiện một số nghi lễ thuộc tín ngưỡng truyền thống đang là nỗi lo của nhiều người Chăm. Trong khi đó, ở vùng Chăm Ninh Thuận hiện nay, việc thực hiện một số nghi lễ thuộc tín ngưỡng truyền thống vẫn còn quan trọng trong đời sống tâm linh của đa số người Chăm.

1.2. Các chức sắc trong đạo Balamôn (Halow janung Ahiêr)

Các chức sắc trong đạo Balamôn của người Chăm ở Ninh Thuận được gọi chung là Halow Janung Ahiêr hoặc Paseh, được chia làm 4 cấp theo thứ tự từ cao đến thấp: Pô Dhia (cả sư), Pô Bach (phó cả sư), Paseh puah và Paseh liah (người mới vào hàng ngũ chức sắc Balamôn).

Theo số liệu thống kê năm 2006, chức sắc trong đạo Balamôn của người Chăm

*. ThS., Ban Dân vận Tỉnh ủy Ninh Thuận.

Ninh Thuận có 40 người, trong đó có 3 cả sư, 8 phó cả sư, 29 paseh (paseh puah và paseh liah), phụ trách cúng tế tại 3 khu vực đền, tháp là tháp Pô Klong Girai, tháp Pô Rômê, đền Pô Nugar và thực hiện cúng lễ tại gia đình của các tín đồ. Họ chủ trì và thực hiện cúng lễ trong một số nghi lễ như: Lễ hoả táng, lễ nhập kút, lễ hội Katê, lễ hội Chabun, lễ cầu đảo, lễ chặn nguồn nước, v.v...

Muốn vào hàng ngũ chức sắc của đạo Balamôn thì phải cha truyền con nối, thông hiểu kinh kệ, không bị tàn tật, có đầy đủ vợ chồng, gia đình đầm ấm, biết kiêng cử... Muốn trở thành chức sắc hoặc khi phong chức, đều phải làm lễ, kéo dài từ 3 đến 10 ngày tùy theo cấp bậc, trung bình mỗi đám tốn kém từ 15 triệu đồng trở lên. Đa số các chức sắc trong đạo Balamôn chỉ thông hiểu kinh kệ để phục vụ cho việc cúng lễ, còn trình độ học vấn và hiểu biết về xã hội còn nhiều hạn chế.

Hiện nay, đa số các chức sắc trong đạo Balamôn tuổi đã cao, trung bình từ 50 tuổi trở lên, nhưng lớp trẻ hiện nay - kể cả lớp trẻ trong gia đình các chức sắc không muốn vào hàng ngũ chức sắc do bị ràng buộc bởi nhiều quy định khắt khe trong đời sống hàng ngày nhưng lại không có quyền lợi gì về kinh tế. Trong tương lai, sự thiếu hụt đội ngũ chức sắc kế cận là điều khó tránh khỏi và đang là nỗi lo của nhiều người Chăm hiện nay. Khi đó, một số nghi lễ, nhất là lễ tang, vẫn còn rất quan trọng trong đời sống tâm linh của đại đa số người dân sẽ thiếu người đứng ra tổ chức thực hiện.

1.3. Các chức sắc trong đạo Bani (Halow Janung Awal)

Các chức sắc trong đạo Bani của người Chăm ở Ninh Thuận được gọi với cái tên chung là Halow Janung Awal hoặc Pô Acar và được chia thành 5 cấp từ cao đến

thấp là Pô Gru (sư cả), Mưm (Imâm), Tip (Katip), Din (Madin) và Acar. Muốn vào hàng ngũ chức sắc của đạo Bani phải theo cha truyền con nối, thông hiểu kinh kệ, không bị tàn tật, có đầy đủ vợ chồng, gia đình đầm ấm và phải biết kiêng cử. Cũng như đối với đạo Balamôn, muốn vào hàng ngũ chức sắc của đạo Bani cũng phải làm lễ, nhất là chức sư cả, rất tốn kém, kéo dài trong 3 ngày, trung bình tốn kém từ 15 triệu đồng trở lên. Các chức sắc trong đạo Bani đa số chỉ thông hiểu kinh kệ để phục vụ cho việc cúng lễ, còn trình độ học vấn và hiểu biết xã hội còn nhiều hạn chế.

Theo số liệu thống kê năm 2006 thì số lượng chức sắc trong tôn giáo Bani là 114 người, trong đó có 7 sư cả, 53 Mưm, 8 Tip, 23 Din và 23 Acar; phụ trách cúng tế tại Mưgik (chùa, thánh đường) và gia đình các tín đồ ở 7 làng Chăm Bani trong một số nghi lễ như: Lễ hội Ramưwan (Ramadan), Lễ hội Suk yương, lễ trưởng thành, lễ cưới, lễ tang... Các chức sắc trong đạo Bani thực hiện cúng lễ trong phạm vi của làng mình. Chức sắc ở làng nào thì thực hiện cúng lễ cho các tín đồ ở làng đó. Nếu muốn qua cúng lễ cho các tín đồ ở làng khác thì phải có sự thống nhất và cho phép của các sư cả.

Mỗi dòng họ hay chi họ ở các làng Chăm Bani đều có ít nhất một chức sắc để thực hiện cúng lễ ở một số nghi lễ của gia đình và dòng họ của mình. Nếu dòng họ nào không có chức sắc thì xem như một thiệt thòi rất lớn. So với chức sắc của đạo Balamôn thì chức sắc của đạo Bani vẫn có đội ngũ trẻ kế cận được bổ sung hàng năm mặc dù ít hơn so với thời gian trước đây.

1.4. Chức sắc trong cộng đồng Chăm Islam

Cộng đồng người Chăm Islam ở Ninh Thuận có khoảng 2000 người, cư trú xen kẽ cùng với người Chăm Bani ở 3 làng là

Văn Lâm (Phước Nam-Ninh Phước), An Nhơn, Phước Nhơn (Xuân Hải-Ninh Hải). Mỗi làng đều có thánh đường để làm nơi hành lễ và sinh hoạt tôn giáo cho các chức sắc và tín đồ. Mỗi thánh đường đều có ban Hakem (Hakim) để phụ trách chung việc hành lễ. Trong Ban Hakem có trưởng ban, phó ban, và người phụ trách giảng giáo lí. Ngoài ra còn có kế toán và thủ quỹ để lo về tài chính.

Theo số liệu năm 2006, trong cộng đồng Chăm Islam có 13 chức sắc phụ trách tại 4 thánh đường theo thứ tự là 101, 102, 103, 104; trong đó có 4 trưởng ban Hakem, 5 phó ban, 4 người giảng giáo lí.

Hàng năm, trong cộng đồng Chăm Islam Ninh Thuận đều nhận được tài trợ từ các tổ chức Islam giáo ở nước ngoài để sửa chữa, oới nối thánh đường, phát triển tín đồ và cho các chức sắc, tín đồ đi hành hương ở Thánh địa Mecca.

2. Vai trò của các chức sắc tín ngưỡng, tôn giáo trong đời sống xã hội người Chăm Ninh Thuận

Ở vùng đồng bào Chăm Ninh Thuận hiện nay, hàng năm các nghi lễ diễn ra dày đặc. Hầu hết các nghi lễ, trong đó đặc biệt nhất là lễ tang có ý nghĩa rất quan trọng và không thể thiếu trong đời sống tâm linh của người dân. Các nghi lễ trên đều cần có chức sắc để chủ trì và thực hiện cúng lễ. Nếu không có chức sắc thì nghi lễ không thể thực hiện được. Vì vậy, đội ngũ chức sắc, nhất là các cả sư có vai trò rất quan trọng trong đời sống của người dân đặc biệt là trong đời sống tinh thần thông qua việc thực hiện cúng lễ.

Trong thực tế cuộc sống, người dân rất ngại va chạm với chức sắc tôn giáo vì họ sợ rằng sau này các chức sắc đó sẽ gây khó khăn khi họ mời đến cúng lễ. Vì vậy hầu hết người dân đều sợ các chức sắc, đặc biệt là các sư cả. Tuy nhiên, không

phải chức sắc tôn giáo nào cũng được người dân kính trọng, mà chỉ có các chức sắc có đạo đức, thông hiểu kinh kệ, biết kiêng cử tuyệt đối và không làm khó cho người dân khi họ mời đến để cúng lễ thì họ mới kính trọng, còn ngược lại, người dân chỉ sợ trước mặt, còn phía sau, họ không phục. Nếu so với trước đây thì hiện nay, vai trò của các chức sắc tôn giáo có giảm trong đời sống xã hội của người Chăm.

Trong đạo Balamôn, lễ nghi quan trọng nhất là lễ tang. Trong lễ này, quyền quyết định ngày giờ và thực hiện cúng lễ thuộc về các cả sư, gia đình của người quá cố không có quyền gì hết mà chỉ thực hiện theo quyết định của ông cả sư ở vùng đó. Lễ hỏa táng cho người quá cố ở các hộ gia đình sau thời gian đưa đi chôn gửi được thực hiện hay không và thực hiện vào thời gian nào đều do các cả sư quyết định. Trong đạo Bani, một số nghi lễ quan trọng như lễ trưởng thành, lễ cưới, lễ tang cũng đều có mặt của các chức sắc tôn giáo này. Nếu không có họ, đặc biệt là các sư cả, thì nghi lễ không thể thực hiện được.

Từ chỗ có vai trò quyết định trong các nghi lễ quan trọng trong đời sống của người Chăm, trong đó có lễ tang, các chức sắc, nhất là các sư cả có ảnh hưởng rất lớn đến đời sống tâm linh của người dân. Hơn nữa, việc lên chức sư cả không phải do bầu chọn, mà do kế thừa, chức sắc nào lên phó cả sư trước thì sẽ lên chức sư cả khi cả sư đương chức qua đời. Khi đã lên chức sư cả trong đạo Balamôn và đạo Bani thì sẽ giữ chức đó suốt đời cho đến khi chết, không ai có quyền phế truất họ ngay cả khi họ có vi phạm đến việc đời lẫn việc đạo. Do vậy, người dân rất kính nể và từ đó, tiếng nói của họ có vai trò rất quan trọng đối với các tín đồ. Vì vậy, khi tranh thủ vai trò của các sư cả kết hợp với các trưởng tộc họ vận động bà con

thực hiện các chủ trương, chính sách của Đảng và pháp luật của Nhà nước; tham gia các chương trình, kế hoạch do Trung ương và địa phương phát động thì sẽ mang lại hiệu quả cao hơn. Khi có các vụ việc mâu thuẫn xảy ra giữa các dòng họ, giữa các làng, ở những vùng đồng bào các dân tộc sống xen kẽ, nếu tranh thủ kịp thời vai trò của các vị cả sư và các trưởng tộc họ thì hầu hết các vụ việc đều được giải quyết ổn thoả. Trong trường hợp một số tín đồ từ bỏ tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống, nhất thời đi theo các tôn giáo khác, nếu được cả sư mời đến để vận động, thuyết phục, thì hầu hết các tín đồ này đều trở lại với tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống của mình. Đặc biệt là khi xây dựng các công trình liên quan đến dân tộc, tín ngưỡng, tôn giáo, nếu tranh thủ ý kiến của các vị chức sắc thì hiệu quả sẽ mang lại cao hơn.

Nếu so với các chức sắc trong tín ngưỡng truyền thống thì các chức sắc trong đạo Balamôn và đạo Bàni có ảnh hưởng nhiều hơn đối với người dân vì họ có quyền quyết định trong việc chủ trì và thực hiện cúng lễ trong lễ tang. Riêng các chức sắc trong cộng đồng Chăm Islam có vai trò rất quan trọng đối với đời sống của các tín đồ. Nhưng trong ban Hakem có việc bầu chọn người vào hàng ngũ chức sắc nên hầu hết các chức sắc khi được bầu đều cố gắng làm tốt chức trách của mình để tranh thủ sự tín nhiệm của các

tín đồ. Vì vậy đa số các chức sắc đều muốn quan hệ tốt và không gây khó cho các tín đồ.

Kết luận

Các chức sắc (Halow Janưng) trong tín ngưỡng, tôn giáo của người Chăm ở Ninh Thuận có ảnh hưởng rất lớn đến đời sống tinh thần của người dân. Từ chỗ có vai trò quyết định trong quá trình cúng lễ nên dẫn đến tiếng nói của họ có ảnh hưởng rất lớn trong đời sống xã hội của người Chăm. Nếu so với thời gian trước đây, vai trò của họ có giảm do đời sống vật chất và tinh thần của người dân được nâng lên, một số nghi lễ không còn tồn tại nữa. Mặt khác, sự phát triển của các tôn giáo khác vào vùng đồng bào Chăm đã làm cho một số tín đồ từ bỏ tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống để chuyển sang tôn giáo khác đơn giản và tiết kiệm hơn. Tuy vậy, hiện nay vai trò của các chức sắc tín ngưỡng, tôn giáo vẫn còn ảnh hưởng rất lớn trong đời sống xã hội của người Chăm Ninh Thuận. Do vậy, các cấp chính quyền và đoàn thể xã hội ở đây cần tranh thủ những ảnh hưởng và uy tín của họ trong đồng bào Chăm để giải quyết các vấn đề kinh tế - văn hoá - xã hội và góp phần vào việc giữ vững tình hình an ninh chính trị, trật tự xã hội ở vùng đồng bào Chăm. Ngoài ra còn giúp cho các chức sắc làm tốt cả việc đạo lẫn việc đời, góp phần vào việc củng cố tình đoàn kết trong nội bộ dân tộc, tôn giáo và giữa các dân tộc, các tôn giáo ở địa phương Ninh Thuận./.